

Vem använde fångstgroparna

Fångstgroparna har genom sin utbredning anknytning till både andra typer av fornlämningar och till bebyggelsen. Såsom nämndes inledningsvis finns stenåldersboplatser vid flertalet av landskapets vattendrag och vid många är de kända i stort antal. Det finns många exempel på att fångstgropssystem ligger i omedelbar anslutning till boplatserika sjöar. Som goda exempel kan nämnas Rätansjön, Ännsjön, Ockern-Lövsjön i Härkan, Svaningen-Gärdsjön i Ströms vattudal samt något utanför landskapsgränsen Hotingsjön och Röströmssjön i Tåsjo. Ibland kan både boplatser, någon enstaka grav av insjötyp och fångstgropar ligga i omedelbar närhet av varandra såsom på en ås längs Gåxsjön söder om Lövberga i Ström och Alanäs. Det rumsliga sambandet bevisar naturligtvis inte samtidighet, men anledningen till lokaliseringen är i stor utsträckning densamma. Benmaterialet på undersökta boplatser i våra områden domineras nämligen regelmässigt av älg. Man kan i varje fall ställa frågan, om inte redan dessa fångstboplatserns invånare känt till och använt sig av gropfångst. Vi vet också numera, att dessa boplatser kronologiskt sett kan härröra från både stenålder, bronsålder och järnålder, kanske t.o.m. i undantagsfall vara ännu senare.

I den fasta järnåldersbygden — framför allt runt Storsjön — är fångstgropar mycket sällsynta. Det är inte sannolikt, att de någonsin varit talrika här, men naturligtvis kan åtskilliga ändå ha försvunnit, efterhand som bebyggelsen och odlingen växt i omfattning. Men vi vet fortfarande rätt litet om hur stor del av landskapet de begränsade järnåldersbygdernas invånare egentligen utnyttjade. Odlingsbygden var utan tvekan basen i näringslivet och det huvudsakliga livsrummet. Men är den enbart tillräcklig

som underlag till den inte föraktliga rikedom, som åtskilliga av gravfynden talar om? En del av dessa innehåller också långväga importvaror. Vad hade man att erbjuda i utbyte mot dessa? Åsikten, att de stora, omgivande skogsmarkerna och fiskevattnen kanske haft en avgörande betydelse i detta sammanhang, har på senare år vunnit tillslutning från flera håll. Kanske utsträcktes redan under järnåldern mer eller mindre regelbundna fångstfärder över större delen av landskapet? Många av de rikaste fångstgropsområdena — t.ex. området norr om Indalsälven — ligger ingalunda avskräckande långt från den gamla bygden.

Under medeltiden koloniserades hastigt större områden av landskapet, och under högmedeltiden rådde sannolikt ett befolkningstryck, innan en regression därefter satte in. Exploateringen av de omgivande utmarkerna bör rimligen ha ökat i minst samma mån som den fasta bygden växt. Under denna epok får vi också de första skriftliga vittnesbörden om att fångstgropar användes av jämtländska bönder. Av enstaka belägg framgår också, att "älggårdarna" kan ha haft stor ekonomisk betydelse och gått i handeln ungefär som fastigheter. I talrika köpehandlingar för jordegendomar framhåller man också med en stående formulering, att till dessa hör inte bara "åker och äng" och "hult och hagar" utan också "vatten och vejdestad", varmed sannolikt avsetts fiskevattnen samt fångst- och jaktmark i allmänhet. Det kanske inte är uteslutet, att häri också ibland kan ha inräknats besittningsrätten till fångstgropsystem. Det förekommer också, att man processar om besittningen och användningen av "älgsvånor", varmed troligen i första hand avses fångstgropar. I en bekant gränstraktat från 1273 får också jämtarna rätt att "veida dyr" — d.v.s. i första hand fånga älg — nästan 20 mil norr om Ström inne på dåvarande svenskt område, d.v.s. lika långt norr om den då nordligaste fasta bygden. En bekräftelse på fångstens stora betydelse i deras land får jämtarna slutligen, när de efter klagomål hos Fredrik II 1582 får tillåtelse att "här efter alltid om året fritt och obehindrat vejda och taga älgdjur på deras skatteskogar med deras vånor och älgsgrovar när och så ofta de därmed kunde tillkomma efter som de tillföre av arilds tid gjort hava". Det sägs uttryckligen, att detta enbart gällde Jämt-

I fjälltrakterna finns ställvis omfattande fångstgropssystem i björkskogsregionen — dels längs med och dels tvärs över dalgångarna. Dessa två gropar ingår i ett system längs trädgränsen på södra sidan av Anåfjället i Tännäs. Ett annat övertvårar Tevådalen i bakgrunden.

land och inga andra delar av Norge. Bortsett från det reella, historiska värdet av denna akt får man i alla händelser intrycket, att gropfångsten av jämtarna upplevdes ha central betydelse i näringslivet.